

Радомир Ј. Поповић¹
Историјски институт Београд
Београд (Србија)

070ЦАРИГРАДСКИ ГЛАСНИК"1895/1909"(049.32
323.1(=163.41)"18/19"(049.32)
323.1(=163.41)"18/19"(049.32)

Приказ

Примљен 28/09/2022

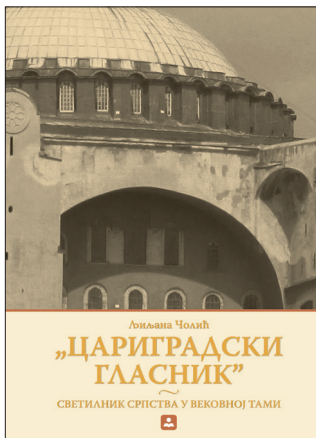
Прихваћен 30/09/2022

doi: [10.5937/socpreg56-40412](https://doi.org/10.5937/socpreg56-40412)

ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДА У ОГЛЕДАЛУ „ЦАРИГРАДСКОГ ГЛАСНИКА”

Љиљана Чолић, „Цариградски гласник” – светиљник српства у вековној тами.
Београд: Завод за уџбенике, 2018, 441 стр.

Савремена косовско-метохијска криза, с њом у вези криза државности Србије, те погоршан положај српског народа у државама које су настале после распада друге, па затим и треће југословенске државе, шири је оквир, који се може протумачити

као несвесни колективни одбрамбени механизам, због чега се научна заједница у Србији с повећаним интересовањем бави проучавањем положаја српског народа у заграничним крајевима Србије у 19. и почетком 20. века. На ту тему је у претходних десетак и више година публиковано на десетине монографија, чланака и критички приређених историјских изво­ра. Посебан корпус су дела која се тичу прошлости Срба у Османском царству. Довољно је прегледати библиографије Милоша Јагодића, Славенка Терзића, Славише Недељковића, Александре Новаков, Уроша Шешума, Биљане Вучетић, Весне Зарковић и других којима се потврђује горе изречени суд. И Љиљана Чолић, оријенталиста и историчар, досадашњим преданим научним радом, улази у круг посвећених

истраживача прошлости Срба „на југу”.

Штампа као историјски извори и слика једног времена незаобилазан је сегмент у истраживању прошлости. „Цариградски гласник”, гласило српског народа у Османском царству, који је излазио од 26. јануара 1895. године до 10. октобра 1909. године, с прекидом од фебруара 1907. до јануара 1908. године, уз календар „Голуб” (1879–1914) знатно је допринео буђењу и очувању националне свести српског народа под османском влашћу у тзв. „најдужем веку” Османске империје.

¹ rjpopovic@gmail.com

Монографија „Цариградски гласник” – свејилник срјсїва у вековној шами (Ѕолић, 2018) је свестран преглед и зналачки спроведена анализа написа у наведеном листу која се односе на духовност, образовање и националну политику Срба у Османском царству на прелому векова. Наслов монографије из којег апострофирамо реч „српство”, а потом ауторкино објашњење у предговору, указују на то да су у монографији обухваћени они написи који се односе на „националне садржаје”, учеснике и носиоце очувања верског и националног идентитета Срба. Будући да је лист „Цариградски гласник” излазио у престоници Османског царства и био под будним цензорским оком, јасно је да је уређивачка политика листа морала бити јако опрезна и каткад снисходљива у јавном исказивању захвалности султани и османским властима. Љиљана Чолић је указивањем на ту чињеницу и одбацивањем тог обавезног „сала дебелог јера” из новинских написа, разоткрила и распростраила панораму богатог духовног, културног и просветног наслеђа српског народа у Османском царству, које јесте да се крунило у свакодневним борбама и искушењима, али је деловало и опстајало. Српство, као афирмативна категорија, некада за уреднике и сараднике „Цариградског гласника”, али и за саму ауторку монографије, упркос различитим државама у којима је у оно време егзистирало (Србија, Црна Гора, Османско царство, Аустроугарска), једнако као и данас, посматрано је као целина. Руковођена снажним, у мото књиге исказаним националним осећањем, чиме се не умањује објективност, већ заступа јасно и одређено становиште, ауторка је у другом поглављу монографије, насловљеном „Духовност”, установила да је управо Светосавље било „духовни темељ и национални путоводитељ” „Цариградског гласника” и српства уопште. Тврдњу је поткрепила извештајима публикованим у листу о прославама Св. Саве у 176 места Балкана и света: од Атине до Сан Франциска, од Ђевђелије до Загреба. У истом поглављу анализирани су и издвојени текстови у којима се расправљало о побожности, односу православља и римокатолицизма, изазовима с којима се суочавала српска православна црква у Османском царству изложена унакрсним интересима васељенске (грчке) и егзархијске (бугарске) цркве. Пише и о српским црквама и манастирима, посебно о Хиландару („Хиландару”, како га савременици листа називају), веронауци, духовним поукама и празновању празника. Треће поглавље насловљено „Просвета” је приказ и анализа српских школа, шире просветних прилика, у Османском царству. Бројни су били написи у „Цариградском гласнику” о школама, наставницима, ученицима и њиховом броју, наставним плановима и предметима, методици наставе, школским фондovima, васпитној улози школе, коначно, о „образовању као чувару вере, нације и традиције”. У листу „Цариградски гласник”, нарочито после Младотурске револуције, писано је о националној политици, како је и насловљено четврто поглавље монографије. Песничко завештање Алексе Шантића исказано у песми „Остајте овдје”, манифестовало се у новинским написима „Цариградског гласника” насловом „Не у Америку” у којима се српски народ, у слично интонираним другим чланцима, позивао да не напушта огњишта. „Породица је отаџбина у отаџбини, она је отаџбина најслађих успомена. Отаџбина је земља отаца и предака наших; земља супруга и деце”, писало је у једном броју листа. Осим тога, ту су написи о приликама у Србији и Црној Гори, односи те две српске државе, а онда галерија истакнутих Срба о којима је писано у листу: Тесла, Његош, Пупин, Вук Караџић, Јован Ристић, Светозар Милетић и други, чијим

се биографским приказима бодрио народни дух. Посебне тематске целине у овом поглављу се односе на спољну политику Србије, положај Срба у Турској, анексији Босне и Херцеговине, те о Србима у Хрватској, Славонији, Војводини и Далмацији, чиме је на очигледан начин заокружена приповест о простору, много ширем него што је данас, на којем је живео српски народ крајем 19. и почетком 20. века. На крају, у последњем одељку монографије, као посвета и омаж Стојану Новаковићу, Љиљана Чолић закључује да је покретање „Цариградског гласника“, „у великој мери било резултат његових личних напора и залагања“ (Čolić, 2018, str. 412). Управо су први уредници листа, Никодим Савић и Коста Групчевић, били блиски са Стојаном Новаковићем, послаником Србије у Цариграду. Ако је и Стојан Новаковић идејни и духовни покретач „Цариградског гласника“, богат сазнајни трезор листа су, ипак, изградили бројни анонимни сарадници листа који су својим бројним и значајним дописима осликали прилике у којима су Срби живели. Љиљана Чолић је књигом „Цариградски гласник“ – светилник српства у вековној тами“ широко отворила врата тог минулог времена и уверљиво га представила.

Radomir J. Popović¹
Institute of History, Belgrade
Belgrade (Serbia)

HISTORY OF THE SERBIAN NATION IN THE MIRROR OF THE “CONSTANTINOPLE HERALD”

Ljiljana Čolić, *“Constantinople Herald” – the Beacon of Serbdom
in the Century-Long Darkness*. Belgrade: Institute for Textbooks, 2018, 441 pp.

(Translation *In Extenso*)

The contemporary crisis in Kosovo and Metohija, and the related crisis of Serbia's statehood, as well as the deteriorating position of the Serbian people in the countries formed after the break-up of the second and then the third Yugoslav state, is a broader framework that can be interpreted as an unconscious collective defence mechanism. That is the reason why the scientific community in Serbia is increasingly interested in researching the position of the Serbian people in the border regions of Serbia during the 19th and at the beginning of the 20th centuries. In the past ten years or so, dozens of monographs, articles and critically prepared historical sources have been published about that topic. A special corpus contains the apers about the past of the Serbs in the Ottoman Empire. It is enough to look at the bibliographies of Miloš Jagodić, Slavenko Terzić, Slaviša Nedeljković., Aleksandra Novakov, Uroš Šešum, Biljana Vučetić, Vesna Žarković and others, which confirm the above statement. With her dedicated scientific work, orientalist and historian Ljiljana Čolić also enters the circle of committed researchers of the past of the Serbs “in the south”.

The printed material such as historical sources and the image of an era are an indispensable segment in researching the past. “Constantinople Herald”, a newspaper of the Serbian people in the Ottoman Empire, which was published from 26 January 1895 to 10 October 1909, with the interruption in the period from February 1907 to January 1908, with the calendar “Golub” (“Pigeon”, 1879-1914), significantly contributed to the awakening and preservation of the national awareness of the Serbian people under the Ottoman rule, in the so-called “longest century” of the Ottoman Empire.

The monograph *“Constantinople Herald” – the Beacon of Serbdom in the Century-Long Darkness*. (Čolić, 2018) is a versatile overview and expertly conducted analysis of the writings in this newspaper in relation to the spirituality, education and national politics of the Serbs in the Ottoman Empire at the turn of the centuries. The monograph title, in

¹ rjpopovic@gmail.com

which we emphasize the word "Serbdom", and then the author's explanation in the foreword, indicate that the monograph includes those writings referring to "national contents", participants and carriers of the preservation of the religious and national identity of the Serbs. Since the newspaper "Constantinople Herald" was published in the capital of the Ottoman Empire, under the watchful eye of the censors, the editing policy clearly had to be quite cautious and sometimes condescending in the public expression of gratitude to the Sultan and Ottoman authorities. By pointing to that fact and rejecting the obligatory "fat of the thick yer" from newspaper texts, Ljiljana Čolić has uncovered and broadened the panorama of the rich spiritual, cultural and educational heritage of the Serbian people in the Ottoman Empire, which acted and persisted despite its dwindling in everyday struggles and temptations. Serbdom, as an affirmative category, in the past for the editors and contributors of the "Constantinople Herald", as well as for the author of the monograph today, despite the different countries in which it existed at the time (Serbia, Montenegro, the Ottoman Empire, Austro-Hungary) was equally seen as a whole just as today. Guided by a strong national sentiment, integrated in the motto of the book, which does not reduce her objectivity, but promotes a clear and defined point of view, the author establishes in the second chapter of the monograph, entitled "Spirituality", that Saint Sava Orthodoxy was exactly "the spiritual foundation and national guide" of the "Constantinople Herald" and Serbdom in general. The author supports this claim by the reports published in this newspaper about the celebration of Saint Sava's Day in 176 places in the Balkans and all over the world, from Athens to San Francisco, from Gevgelija to Zagreb. The same chapter gives the analysis of the separate texts that discussed religiousness, the relation between Orthodox Christianity and Roman Catholicism, the challenges encountered by the Serbian Orthodox Church in the Ottoman Empire, exposed to the opposing interests of the ecumenical (Greek) and exarchic (Bulgarian) Churches. This chapter also mentions Serbian churches and monasteries, in particular Chilandar (or "Chilendar", as it was called by the contemporaries of this newspaper), religious instruction, spiritual lessons and celebration of red-letter days. The third chapter, entitled "Education", is a review and analysis of Serbian schools and broader educational circumstances in the Ottoman Empire. The "Constantinople Herald" brought out numerous texts about schools, teachers, students and their number, about curricula and subjects, teaching methods, school funds, the educational role of the school and, finally, about "education as the guardian of faith, nation and tradition". The "Constantinople Herald", especially after the Young Turk Revolution, wrote about the national politics, which is the title of the fourth chapter in the monograph. Aleksa Šantić's poetic legacy, expressed in his poem "Stay Here", was manifested in the "Herald" articles entitled "Not to America", in which the Serbian people, in similarly inspired other articles, are invited not to leave their hearths. In one "Herald" article, the following was written: "The family is the homeland in homeland; it is the homeland of the sweetest memories. The Homeland is the country of our fathers and forefathers, the country of our spouses and children". In addition, there were texts about the circumstances in Serbia and Montenegro, the relations between those two Serbian states, and a gallery of eminent Serbs mentioned in the "Herald": Tesla, Njegoš, Pupin, Vuk Karadžić, Jovan Ristić, Svetozar Miletić and many others, whose biography overviews encouraged the national spirit. Special thematic units in this chapter refer to Serbia's foreign politics, the position of the Serbs in Turkey, Annexation

of Bosnia and Herzegovina, as well as about the Serbs in Croatia, Slavonia, Vojvodina and Dalmatia. In this manner, the story was evidently completed about a much larger territory than today, populated by the Serbian people at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. Finally, in the last chapter of the monograph, as dedication and homage to Stojan Novaković, Ljiljana Čolić concludes that the launching of the “Constantinople Herald” “was largely the result of his personal efforts and devotion” (Čolić, 2018, p. 412). Its first editors – Nikodim Savić and Kosta Grupčević – were close to Stojan Novaković, Serbia’s emissary to Constantinople. Even if Stojan Novaković is considered a conceptual and spiritual initiator of the “Constantinople Herald”, its rich informative treasure was built by numerous anonymous contributors who wrote a large number of important texts, depicting the circumstances in which the Serbs lived. With her book “*Constantinople Herald*” – *the Beacon of Serbdom in the Century-Long Darkness*, Ljiljana Čolić widely opens the door to those past times, presenting it in a convincing manner.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Čolić, Lj. (2018). “*Constantinople Herald*” – *the Beacon of Serbdom in the Century-Long Darkness*. Beograd: Zavod za udžbenike.